

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Бабенка Андрія Миколайовича на дисертацію Козаком В'ячеслава Ярославовича на тему: «Запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Явища наркоманії та наркотизму, зумовлені та багатогранно пов'язані зі злочинністю, належать до одних із найскладніших та найбільш складних і важко вирішуваних проблем суспільного життя. В Україні стабільно розширюється база споживачів наркотиків і практично не зменшується кількість осіб, які беруть участь у їх незаконному обігу. Незаконний обіг наркотиків є потужним кримінальним чинником, що чинить істотний вплив на кримінальну обстановку в країні. Сучасний стан злочинності наркотичного спрямування в Україні характеризується збільшенням кількості нелегальних пунктів виробництва та збуту наркотичних та інших психостимулюючих речовин.

Одним із найпоширеніших кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних речовин є організація та утримання місць для вживання таких засобів.

Суспільна небезпека наркопритонів, окрім безпосередньо факту вживання наркотиків, полягає в тому, що в таких місцях вживання наркотичних, психотропних речовин тощо втягуються нові особи; неодноразово судимі особи продовжують закріплювати настанови на ведення антигромадського способу життя; серйозно збільшується ризик захворювання на ВІЛ-інфекцію, гепатит та інші невиліковні хвороби через використання заражених шприців та інших інструментів для вживання наркотичних засобів; високою є вірогідність заподіяння шкоди життю або здоров'ю особам, які перебувають чи мешкають безпосередньо у притонах чи неподалік тощо.

Аналіз закономірностей поширення явища наркопритонів становить значний інтерес для подальшого розроблення теоретичних положень і пропозицій практичного характеру у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, що надалі може суттєво вплинути на зниження рівня наркотизації населення країни загалом та окремих регіонів, зокрема. Сказане вище свідчить про безперечну актуальність проблеми запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Таким чином варто підкреслити, що усе наведене підтверджує актуальність обраної Козак В.Я. теми дисертаційного дослідження.

З огляду на зазначене, актуальність теми та потреба в її комплексному дослідженні, необхідність наукового пошуку шляхів удосконалення кримінального законодавства України, є обґрунтованими та не викликають сумнівів, що й обумовило вибір теми, визначило мету та завдання дисертаційного дослідження Козак В.Я.

Належний ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується якісним використанням низки загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, достатнім рівнем узагальнення теоретичних висновків і поглядів, викладених у вітчизняній та зарубіжній літературі, правових концепціях, ретельним опрацюванням відповідних джерел кримінального права, належною апробацією результатів дослідження і їх оприлюдненням відповідно до встановлених вимог. Належний ступінь наукової обґрунтованості та достовірності результатів дослідження Козак В.Я. забезпечений, крім того, застосуванням як загально наукових, так і спеціально юридичних методів наукового пізнання. Логічно побудована структура дисертації дозволила автору послідовно розглянути ті питання, які були окреслені ним в меті роботи та завданнях.

Аналіз дисертації Козак В.Я. засвідчує, що на всіх етапах дослідження використовувалися різні сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування зумовлено системним підходом. Дослідження засновується на положеннях законів діалектики, основних філософських категоріях, принципах і прийомах теорії пізнання об'єктивної дійсності. Застосування перелічених блоків дослідницького арсеналу сприяло проведенню поглибленого вивчення питань кримінальної відповідальності за організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

В процесі проведення дисертаційного дослідження дисертантом було використано низку методів наукового дослідження, а саме: системно-структурний метод дозволив авторові виявити кількісно-якісні ознаки організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, комплекс причин та умов зазначеного правопорушення; розкрити організацію запобігання суб'єктами правоохоронної діяльності (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3); окреслили найбільш перспективні напрями запобіжної діяльності у цій сфері; сформулювати висновки за підрозділами дисертації (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, висновки). Історичний метод досліднику допоміг визначити та охарактеризувати об'єкт та предмет дослідження в історичній ретроспективі. За допомогою логіко-нормативного методу В.Я. Козак проаналізовано функції, завдання та повноваження суб'єктів запобігання цим кримінальним правопорушенням (Розділ 3 та висновки, підрозділи 3.1-3.3.). Соціологічні методи здобувачеві надали можливість сформувати систему знань на основі вивчення судових вироків, статистичних даних, оброблення результатів анкетувань (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Компаративістський метод загалом надав можливість узагальнити зарубіжний та вітчизняний досвід боротьби з досліджуваним видом наркозлочинності та надати пропозиції щодо вдосконалення сучасної теорії

та практики (підрозділи 1.4). У свою чергу, статистичний метод дослідником застосовувався для обробки емпіричної бази дослідження та надання кримінологічної характеристики досліджуваного явища та осіб причетних до цих правопорушень (підрозділи 2.1-2.3.; підрозділи 3.1-3.3.).

Нормативно-правову та теоретичну базу дисертації становлять нормативно-правові акти станом на 20 січня 2025 року. У дисертації також використовувалися результати наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених з різних наукових галузей про феномен наркопритонів, їх систему детермінант та особливості запобігання.

Емпіричну базу дослідження становлять дані офіційної статистики за 2018-2024 рр., Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, Верховного Суду, а також результати проведеного анкетування діючих працівників правоохоронних органів України.

Дисертація виконана відповідно до положень Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), а також в межах науково-дослідної роботи Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер №0116U006773), та згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри кримінально-правових дисциплін за темою «Забезпечення кримінально-правової діяльності суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням в інтересах кримінального судочинства» (Протокол ВР ОДУВС №2 від 23.09.2024 року).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ від 26 вересня 2023 року (протокол № 2).

Метою дисертаційної роботи є комплексне вивчення організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та осіб, що їх скоюють, виявлення основних причин та умов цього явища та розроблення

науково обґрунтованих рекомендацій щодо протидії даному виду кримінальних правопорушень.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що включає 269 найменувань, додатків. Повний обсяг дисертації становить 243 сторінки, з яких: основний текст - 188 сторінок, список використаних джерел – 27 сторінок, додатки – 26 сторінок.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших досліджень, в якому представлено ґрунтовну кримінологічну характеристику, систему детермінант та запропоновано заходи запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Проведене дослідження дозволило обґрунтувати нові положення, висновки і рекомендації, що мають як теоретичне, так й практичне значення, зокрема:

уперше:

- за результатами дослідження досвіду кримінально-правової заборони організації та утримання наркоритонів встановлено основні 4 основні підходи до встановлення відповідальності за подібне правопорушення: 1) передбачена кримінальна відповідальність виключно за організацію та утримання наркопритонів (у Вірменії, Таджикистані, Узбекистані); 2) кримінальна відповідальність не лише за організацію та утримання наркопритонів, а й за систематичне надання приміщень для наркоспоживання (Туркменістан, Киргизстан, Молдова, Казахстан,); 3) встановлено кримінальну відповідальність за організацію та утримання наркопритонів, надання приміщень для таких цілей, а також закріплюють підвищену відповідальність за вчинення вказаних дій за обтяжуючих обставин (Білорусь, Грузія, Україна); 4) не встановлено окремо кримінальної відповідальності за організацію або утримання наркопритонів у країнах Європи (Італія, Нідерланди);

- виявлено випадки порушення принципів пропорційності, співрозмірності, справедливості при призначенні покарання особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 317 КК України, що вимагає від уряду змін кримінально-правового законодавства в частині призначення покарань;

- надано характеристику організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та шляхи удосконалення національної практики як об'єкта кримінологічного аналізу в умовах війни, що проявляється у негативних змінах кількісно-якісних показників цих кримінальних правопорушень, а саме, у негативній їх динаміці, збільшенні ступеню суспільної небезпеки діянь, зміни детермінантів;

- розкрито зміст елементів кримінологічної характеристики організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та шляхи удосконалення національної практики;

- визначено кримінологічні ознаки особи організатора та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: особа чоловічої статті, в основному віком 29-39 років, громадяни України, із середньою освітою, які неодружені і непрацюють, у 38% маючий попередні судимості;

- запропоновано авторську типову цільову програму протидії організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; аргументовано необхідність запровадження якісно нової законодавчої моделі кримінальної заборони організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів за рахунок передбачення альтернативних видів неізоляційних покарань;

удосконалено:

- поняття наркопритону як приміщення, в якому вчиняються або вчинені кримінально карані дії цілеспрямованого характеру; будь-яке приміщення (житлове або нежитлове) будь-якої форми власності та призначення, пристосоване для споживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; підхід до визначення ознак наркопритону, а саме: територіальна (наркопритон розташовується в певному місці та має конкретні фізичні межі); 2) цільова (місце наркопритону використовується для конкретної мети - протиправного споживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів); 3) функціональна (наркопритон пристосований безпосередньо для споживання (у тому числі для їх неодноразового) наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів, що полягає у наявності пристосувань (кальян, шприци, джгути тощо) для споживання відповідних речовин, запасу речовин, найпростіших інструментів чи обладнання для виготовлення наркотиків; 4) часова (пристосованість наркопритону до неодноразового (більш як два рази) використання приміщення в зазначених цілях; науковий підхід до розуміння основних причин та умов кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України (медико-біологічні, соціальні, економічні, культурно-моральні, психологічні, правові та організаційно-управлінські); система заходів запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на сучасному етапі розвитку кримінально-правової політики в Україні;

дістало подальшого розвитку:

наукове бачення шляхів імплементації зарубіжного досвіду запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що ґрунтується на внесенні змін та доповнень до законодавства; місце та значення міжнародно-правових стандартів у системі організаційно-

правових основ протидії та запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; перелік заходів віктимологічної профілактики в системі запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; рекомендації щодо запровадження новітніх методів організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; теоретичні положення щодо заходів кримінально-правового характеру в частині застосування їх до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, пов'язане організацією або утриманням наркопритону.

Окрім наведеного, у дисертації автором сформульовано й багато інших необхідних та корисних висновків, положень і пропозицій. Проведена Козаком В.Я. науково-дослідна робота є результатом його власних напрацювань, вдалою спробою розкриття питань кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Наукове та практичне значення отриманих результатів в тому, що результати дисертації (висновки, пропозиції, рекомендації) можуть бути використані:

науково-дослідній роботі (акт впровадження від 10.02.2025 року).

в освітньому процесі – для викладання дисциплін кримінально-правового циклу (акт впровадження від 07.02.2025 року).

у правотворчій діяльності – для нормативно-правового забезпечення практики запобігання наркозлочинності.

у правозастосовній сфері – для вдосконалення практики протидії наркозлочинності.

Всі викладені в дисертації Козак В.Я. положення та висновки, що становлять її новизну, ґрунтуються на власних дослідженнях здобувача.

Наукові ідеї та розробки оприлюднено у наукових фахових виданнях України без співавторів. Основні результати та висновки дисертації відображено у 8 працях, з яких 4 – це статті в наукових фахових виданнях України та 4 – матеріали науково-практичних конференцій.

Основні положення і висновки дисертації обговорювалися та були оприлюднені на наступних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності» (м. Одеса, 24 листопада 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Державно-правові засади формування безпекового середовища в Україні: сучасні виклики» (м. Одеса, 15 грудня 2023 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Права людини під час дії правового режиму воєнного стану» (м. Кропивницький, 10 грудня 2024 року), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Державно-правові засади формування безпекового середовища в Україні в умовах сучасних викликів» (м. Одеса, 18 грудня 2024 р.).

Зміст дисертації Козак В'ячеслава в цілому характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань, самостійністю і цілісністю проведеного дослідження, що дозволило автору досягти поставленої мети, виконати дослідницькі задачі і повністю розкрити тему дослідження. Таким чином, всі міркування та методологія проведення дослідження були спрямовані на вирішення поставленого наукового завдання, здобувач належною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Отже, логічно структурований текст дозволяє прослідковувати кореляцію змісту тексту з наведеним узагальненням наукових здобутків в висновках та вказує на всебічне розуміння автором проблематики предмету дослідження. Архітектоніка будови тексту дисертаційної роботи Козак В.Я. здебільшого знаходиться в релевантному зв'язку з метою роботи, поставленими завданнями та отриманими висновками.

Мова та стиль викладення результатів. Рецензована дисертаційна робота написана українською мовою з використанням загальноприйнятої правничої термінології та наукового стилю мовлення, якому властива ґрунтовна обізнаність з проблемами і темами та унормованість. Логічно структурований текст дозволяє прослідковувати причинно-наслідкові зв'язки при формуванні висновків та вказує на глибоке розуміння автора проблематики предмету дослідження.

Дотримання принципів академічної доброчесності оцінювалося виходячи з сутності таких принципів та підходів до розуміння основних різновидів академічного плагіату, викладених в Листі Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 № 1/9-650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти».

Зокрема Козак В.Я в роботі не допускав: дослівного запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело; використання інформації у виді фактів, ідей, тощо з джерела без посилання на це джерело; перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Визнаючи загалом високий науково-теоретичний рівень роботи виконаної Козак В.Я., її важливе практичне значення, слід зазначити, що як і будь-яке дослідження складної наукової проблеми дана дисертація містить і спірні, не зовсім обґрунтовані положення, які є підставою для висловлення окремих зауважень, підґрунтям наукової дискусії, зокрема:

1. Дисертант відмічає, що ж необхідним внесення змін до діючого законодавства в частині розширення санкції нині чинної редакції норми ст. 317 КК України. Цікаво почути коментарі автора в частині того як така ідею співвідноситься із загальною тенденцією гуманізації заходів кримінально-правового впливу.

2. У своєму дослідженні Козак В.Я. досить ґрунтовно підходить до аналізу поняття місця організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Щодо цього поняття автор також звертається під час аналізу судової практики. Цікаво почути думку автора з приводу того, яке практичне значення має ця категорія, в тому числі, в частині визначення розміру кримінальної відповідальності.

Втім, висловлені зауваження стосуються переважно дискусійних проблем, які не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Козак В.Я. яка є самостійним завершеним комплексним дослідженням актуальної теми, має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові положення, що є новим вирішенням конкретного наукового завдання та сприяють здійсненню комплексного вивчення проблем запобігання явищу наркопритонів в Україні.

Загальний висновок про дисертаційну роботу. Висловлені зауваження характеризують складність досліджених проблем, багато в чому мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Козак В.Я., а здійснений автором творчий пошук заслуговує на підтримку. Розглядувана дисертація містить раніше не досліджувані наукові положення та отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності має важливе науково-прикладне значення.

Дисертація Козака В.Я. логічно побудована, оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти та науки України, а її положення викладено чіткою і зрозумілою мовою. Пропозиції та рекомендації, викладені у дисертації, можуть бути використані для удосконалення чинного законодавства та практики його застосування. Результати дисертаційного дослідження Козака В.Я. достатньо повно викладено та оприлюднено.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота «Запобігання організації або утримання місць для незаконного вживання,

виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв’язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 – Право. Дисертаційна робота є за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, достовірністю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за кількістю і якістю опублікованих праць та за оформленням відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – **Козак В’ячеслав Ярославович** – заслуговує на присудження їй за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Рецензент:

**доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ**

А.М. Бабенко